

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.5.1>

УДК 378:323:351/354

С. О. Кравченко,

д. держ. упр., професор,

головний консультант відділу правової та антикорупційної політики,

Національний інститут стратегічних досліджень

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9656-1587>

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕТОДІВ ЛОБІЮВАННЯ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

S. Kravchenko,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, General Adviser of

Department of Legal and Anti-corruption Policy,

National Institute for Strategic Studies

DEVELOPMENT OF LEGISLATIVE REGULATION FOR LOBBYING METHODS IN PUBLIC AUTHORITY BODIES

Стаття присвячена визначенню напрямів розвитку законодавчого регулювання методів лобіювання в органах публічної влади. Запропоновано в Законі України "Про лобіювання" скоригувати розуміння відповідних методів доцільно скоригувати, визначивши їх як систематизовані способи виконання дій, які суб'єкти лобіювання мають право використовувати під час лобіювання. Обґрунтовано доцільність поділу інструментарію лобістської діяльності за характером впливу на публічних посадових осіб. Сформовано

перелік методів прямого (безпосереднього) та непрямого (опосередкованого) лобіювання, які доцільно закріпити в законодавстві. До методів прямого лобіювання віднесено підготовку лобістами проектів нормативно-правових актів та їх внесення на розгляд суб'єктів правотворчої ініціативи, організацію лобістами комунікативних заходів із запрошенням на них об'єктів лобіювання та ін. Серед методів непрямого лобіювання виділено здійснення інформаційних кампаній в медіа, організацію масових кампаній у вигляді подання громадянами звернень до органів публічної влади та ін.

Визначено наступні першочергові напрями розвитку законодавчого регулювання методів лобіювання в органах публічної влади:

- запровадження механізму реєстрації лобістів у Верховній Раді України, а також можливості та процедури їх участі в роботі урядових комітетів;

- спеціальне регулювання в Законі України "Про публічні консультації" консультацій органів публічної влади із суб'єктами лобіювання;

- встановлення в Законі України "Про правотворчу діяльність" механізму здійснення та врахування результатів громадської експертизи проектів нормативно-правових актів;

- унормування в Законі України "Про лобіювання" питань здійснення масових кампаній громадського тиску на органи публічної влади (grassroots-лобізму).

Рекомендовано в подальшому розглянути питання про надання лобістам права ініціювати слухання в парламентських комітетах, а також про закріплення в Законі України "Про правотворчу діяльність" можливості для суб'єктів лобізму подавати проекти нормативно-правових актів, зокрема законопроекти, суб'єктам правотворчої діяльності за встановленою процедурою. Перспективним є також створення представницького консультативно-дорадчого органу при уряді на зразок Економічної, соціальної та екологічної ради Франції.

The article is devoted to determining the directions for development of legislative regulation for lobbying methods in public authority bodies. The thinking

of lobbying methods is proposed to adjust in the law of Ukraine "On Lobbying" by definition of these methods as systematized means of performing actions which lobbying subjects have the right to use during lobbying process. The expediency is substantiated for division of lobbying activity tools according to nature of influence on public officials. The list of direct (immediate) and indirect (mediate) lobbying methods is composed which should be fixed in legislation. Direct lobbying methods are referred to the following actions: preparing normative-legal act projects by lobbyists and their submission to subjects of legal making initiative; organizing communicative events by lobbyists with inviting lobbying objects etc. The following actions are determined as indirect lobbying methods: information campaigns performing in media; mass campaigns organizing in form of citizen appeals submitting to public authority bodies etc.

The priority directions for development of legislative regulation for lobbying methods in public authority bodies are determined as follows:

- introduction the registration mechanism for lobbyists in the Verkhovna Rada of Ukraine as well as the possibility and procedure for their participation in governmental committees working;*

- special regulation of consultations of public authority bodies with lobbying subjects in the law of Ukraine "On Public Consultations";*

- establishment the mechanism for performing and results consideration of public expertize of normative-legal act projects in the law of Ukraine "On Legal-Making Activities";*

- regulation the matters of mass campaigns performing for public pressure on public authority bodies (grassroots lobbying) in the law of Ukraine "On Lobbying".*

Consideration the matters in the future is recommended on granting lobbyists the right to initiate hearings in parliamentary committees as well as on fixation the possibility for lobbying subjects to submit normative-legal act projects, including draft laws, to legal-making subjects with established procedure. Creation the representative consultative-advisory body under the government like the Economic, Social and Environmental Council of France is also prospective.

Ключові слова: методи лобіювання в органах публічної влади, законодавче регулювання, методи прямого лобізму, методи непрямого лобізму, зарубіжний досвід.

Keywords: lobbying methods in public authority bodies, legislative regulation, methods for direct lobbying, methods for indirect lobbying, foreign experience.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прийняття Закону України "Про лобіювання" (далі – Закон про лобіювання) стало визнанням в нашій державі лобізму як правового інституту та в загальних рисах визначило організаційно-правові засади його здійснення в усіх основних аспектах. Одним з таких аспектів є законодавче регулювання методів лобіювання в органах публічної влади. Ст. 14 Закону про лобіювання надає право суб'єктам лобіювання використовувати методи лобіювання, передбачені ст. 7 цього Закону [17]. В Правилах етичної поведінки суб'єктів лобіювання останнім забороняється використовувати неетичні методи та інші методи, які суперечать законодавству, а також укладати договір лобіювання з клієнтом, якщо методи лобіювання, які повинні бути застосовані в рамках договору, не відповідають Конституції України, Закону про лобіювання [14]. При цьому в профільному законі методи лобіювання окреслені лише в узагальненому вигляді. Тому, на наш погляд, їх регулювання потребує розвитку в напрямі детального унормування повної сукупності методів, використання яких має бути дозволено для суб'єктів лобіювання, щоб їх діяльність була законною й цивілізованою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове розуміння та класифікацію методів лобіювання, механізми їх реалізації в зарубіжних країнах та перспективи використання в Україні докладно досліджували Д.Базілевич, М.Газізов, Ю.Ганжуров, О.Дягілев, Н.Коваль, В.Кривошеїн, М.Недюха, В.Нестерович, В.Самофалов, А.Стельмах, В.Федоренко,

М.Федорін та ін. Разом з тим, у зв'язку із запровадженням в нашій державі лобізму як правового інституту виникає потреба чіткого законодавчого регулювання практичного інструментарію лобістської діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначення напрямів розвитку законодавчого регулювання методів лобіювання в органах публічної влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. В регулюванні лобістського інструментарію, якому присвячена ст. 7 Закону про лобіювання, перш за все, доцільно звернути увагу на визначення методів лобіювання як дій, що вчиняються суб'єктами лобіювання під час лобіювання [17]. Таке визначення видається як неузгодженим з тлумаченням терміну "лобіювання", що міститься в ст. 1 Закону про лобіювання, так і некоректним з наукової точки зору. Зокрема, лобіювання за змістом тлумачиться як специфічна діяльність. На практиці будь-яка діяльність складається з певної сукупності дій. При цьому методи лобіювання так само трактуються як дії суб'єктів лобіювання. Тому, фактично, простежується ідентичність законодавчого розуміння методів лобіювання та самого лобіювання, хоча методи будь-якої діяльності є лише її складовою, а ніяк не тотожні їй.

У загальному розумінні метод є способом дії, пізнання явищ природи та суспільного життя, прийомом або системою прийомів, що застосовується в певній галузі діяльності [2, с. 664]. Тобто, в прикладному значенні метод є систематизованим способом практичної діяльності. Таке розуміння використане, наприклад, в роботах [1, с. 12; 12, с. 144], де методи лобіювання визначаються як сукупність прийомів та способів, що їх використовують у межах чинного законодавства і за допомогою яких лобісти та лобістські об'єднання здійснюють легітимний вплив від власного імені чи в інтересах і на замовлення одного або декількох замовників (клієнтів) на органи влади, які визначені законом як об'єкти лобіювання, та на їх посадових і службових осіб.

Окремі науковці відносять до арсеналу лобізму так звані "тіньові", а

також кримінальні методи. З цього приводу, наприклад, в роботі Н.Ковалю цілком слушно наголошується на неправомірності класифікації лобізму з позиції легальних і нелегальних методів впливу на владу. Будь-які спроби поділити лобізм на "цивілізований" та "нецивілізований", "тіньовий", "дикий" є, фактично, підміною лобізму корупцією [7, с. 172]. Тому лобісти повинні використовувати лише такі методи, що не порушують законодавство.

Виходячи із зазначеного, в ч. 1 ст. 7 Закону про лобіювання доцільно закріпити, замість наявного, наступне визначення:

методи лобіювання – це систематизовані способи виконання дій, які суб'єкти лобіювання мають право використовувати під час лобіювання.

На думку О.Дягілева, методи, за допомогою яких здійснюється лобістський вплив, є різноманітними, характеризуються постійним розвитком у технологічному аспекті, охоплюють майже всі сфери діяльності владних та громадських структур, а також суспільні комунікації [6, с. 75]. Найбільш поширеною науковою класифікацією цих методів є поділ за характером впливу на публічних посадових осіб, які приймають рішення, що зумовлює виокремлення двох класів – **методів прямого та непрямого лобізму**. Методи прямого лобізму, які по-іншому називають "лобізмом вічна-віч", передбачають встановлення безпосередніх контактів з представниками органів публічної влади для впливу на процес прийняття їх рішень, що є предметами лобіювання. Методи непрямого лобізму, які також мають назву "лобізму за допомогою широких мас", базуються на мобілізації громадськості та реалізуються шляхом здійснення різноманітних масових публічних кампаній (реклама, публікації в медіа, масові акції тощо) на користь чи проти певних владних рішень [1, с. 13; 12, с. 43-44]. М.Газізов зазначає, що на практиці лобісти віддають перевагу прямому лобізму, але не завжди вдається досягти встановлення безпосередніх контактів з посадовцями. Це зумовлює використання непрямого лобізму, а водночас його суб'єкти не полишають спроб встановлення зв'язків із представниками влади [3].

Історично першими стали методи прямого лобізму, тому їх ще характеризують як традиційні. Серед цих методів доцільно, насамперед, відзначити *участь суб'єктів лобізму в засіданнях парламентських комітетів або комісій, робочих органів уряду*. Можливість такої участі з правом виступу під час обговорення законопроектів або проектів урядових нормативно-правових актів передбачена регламентами парламентів та урядів багатьох країн [4, с. 58; 6, с. 62]. Наприклад, процедури діяльності обох палат Конгресу США передбачають запрошення лобістів, зареєстрованих за визначеними правилами, для виступів на засіданнях парламентських комітетів. Як зазначає В.Нестерович, цей метод має дуже важливе значення, зважаючи на провідну роль вказаних комітетів в американському законодавчому процесі [12, с. 349]. Яскравим прикладом є також участь суб'єктів лобізму в роботі комітетів Бундестагу Німеччини, в межах якої акредитовані лобісти мають можливості виступати та ініціювати громадські слухання на базі комітетів [6, с. 119]. Подібно до цього, зміни до ст. 48 Закону України "Про комітети Верховної Ради України" передбачають, що головний комітет запрошує на свої засідання з розгляду законопроекту суб'єктів лобіювання, які подали аналітичні матеріали до такого законопроекту, а також закріплюють право цих суб'єктів виступати на відповідних засіданнях. Крім того, вітчизняні суб'єкти лобіювання наділені правом у встановленому законодавством порядку брати участь у засіданнях органів публічної влади під час розгляду питань, пов'язаних із сферою та/або предметом лобіювання [17].

Прямий лобізм може здійснюватися також шляхом *підготовки його суб'єктами проектів нормативно-правових актів та їх внесення на розгляд відповідних владних установ*. Такі цілісні проекти одразу розробляються у вигляді, що необхідним зацікавленим групам, та вносяться на розгляд парламенту, уряду, інших органів публічної влади [1, с. 13; 21]. Характерним прикладом реалізації даного методу є діюча у Великобританії й Канаді процедура внесення до парламенту приватних законопроектів за

допомогою петицій відповідного типу. При цьому в Канаді лобісти мають сплачувати мито та спеціальний збір, сума якого залежить від стадії розгляду законопроекту [5, с. 12]. У Парламенті Великобританії діють офіційно зареєстровані парламентські агенти, що надають допомогу в просуванні приватних законопроектів [12, с. 428]. У Німеччині суб'єкти лобізму можуть звертатися до федеральних міністерств з ініціативами щодо прийняття нормативно-правових актів, у тому числі й законів, та подавати проекти відповідних документів [10, с. 53]. Законодавство України також дає загальну основу для реалізації зазначеного методу. Так, Закон про лобіювання надає його суб'єктам право ініціювати підготовку проекту нормативно-правового акта (ст. 14) та, одночасно, зобов'язує органи публічної влади сприяти суб'єктам лобіювання в реалізації їхніх прав (ст. 15) [17]. Ст. 4 Закону України "Про правотворчу діяльність" закріплює участь заінтересованих осіб у правотворчій діяльності, серед іншого, відповідно до законів щодо лобізму та лобістської діяльності [18].

Усталеним методом прямого лобізму виступає *надання інформаційно-консультативної допомоги публічним посадовим особам*. Лобісти надають таку підтримку з питань, що їх цікавлять, через очні зустрічі, листи, заочне надання друкованих матеріалів, телефонні розмови, електронні комунікації та інші форми, акцентуючи увагу на аспектах, вигідних зацікавленим групам. На даний час поширеним є використання соціальних мереж для спілкування з посадовцями. Особливо це стосується комунікацій з депутатами, діяльність яких охоплює всі сфери життя суспільства. Тому парламентарі цінують повноту і надійність інформації, якою, як правило, володіють лобісти. Крім того, спілкуючись з різними лобістами, законодавці розуміють, які суспільні групи зацікавлені у прийнятті певних рішень [6, с. 63; 21]. У цьому зв'язку, наприклад, Ю.Ганжуров виділяє специфічне явище інформаційного лобізму в парламенті [4, с. 54].

В Законі про лобіювання описаний метод безпосередньо не закріплений, проте створена основа для його реалізації. Так, в переліку

методів лобіювання визначена будь-яка пряма чи опосередкована комунікація з об'єктом лобіювання щодо питань, пов'язаних з предметом лобіювання, а об'єкт лобіювання зобов'язаний розглядати письмові та електронні звернення, аналітичні матеріали суб'єктів лобіювання [17]. Можливості для лобістів консультувати публічних посадових осіб передбачені також в інших законах. Насамперед, згідно зі ст. 45 Закону України "Про правотворчу діяльність", суб'єкти правотворчої діяльності в обов'язковому порядку проводять публічні консультації щодо проектів нормативно-правових актів [18]. Закон України "Про публічні консультації", що наразі прийнятий, проте ще не набрав чинності, визначає механізми цих консультацій із заінтересованими сторонами, до яких належать і суб'єкти лобізму, на всіх етапах постановки проблеми, розроблення, формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення [19].

Невід'ємною складовою арсеналу методів прямого лобізму є *організація лобістами комунікативних заходів із запрошенням на них представників органів публічної влади*. До таких заходів належать конференції, конгреси, форуми, семінари, круглі столи, відкриті дискусії та ін. На них, як правило, відбувається обговорення суспільних проблем, лобісти намагаються зав'язати контакти з посадовцями, а останні шукають можливості підтримки серед лобістів, які є представниками впливових суспільних груп [6, с. 64; 7, с. 172]. Закон про лобіювання з цього приводу відносить до методів лобіювання організацію проведення публічних заходів, запрошення об'єкта лобіювання для участі в зустрічах, конференціях, заходах тощо [17]. В США суб'єкти лобізму досить часто виступають ініціаторами організації громадських слухань, особливо щодо законопроектів з фінансових питань [12, с. 355].

У країнах, де переважає корпоративна модель представництва інтересів, до провідних методів прямого лобізму належить *участь його суб'єктів у діяльності консультативно-дорадчих структур при органах публічної влади*. Через створення таких структур відбувається цивілізоване

залучення лобістів до розробки законопроектів та рішень органів виконавчої влади [6, с. 64]. Думається, найбільшого розвитку цей метод набув у Франції через діяльність Економічної, соціальної та екологічної ради, що має конституційний статус дорадчого органу при уряді та призначений давати експертні висновки на всі проекти законів і рішень уряду щодо економічної, соціальної, екологічної політики. Рада виступає своєрідним "лобістським парламентом", включаючи до свого складу представників всіх основних верств французького суспільства та груп інтересів [22, с. 109]. Німецький досвід також дає приклад взаємодії між лобістами та, практично, всіма федеральними міністерствами через систему постійних і тимчасових консультативно-дорадчих комітетів чи комісій, діяльність яких характеризується гнучкістю й практичністю [12, с. 439].

Вітчизняне законодавство опосередковано створює можливості для використання лобістами консультативно-дорадчих структур. Закони України "Про Кабінет Міністрів України" та "Про центральні органи виконавчої влади" передбачають утворення відповідними державними органами консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, а також колегій міністерств, центральних органів виконавчої влади [16; 20]. Спеціальне положення регулює діяльність цих структур при Кабінеті Міністрів України. Воно встановлює, що одним з їх основних завдань є підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у відповідній сфері, а до їх складу входять, серед інших, за згодою представники підприємств, установ та організацій [13].

О.Дягілев зазначає, що з 1960-х рр. набули розвитку методи непрямого лобізму, насамперед, з двох причин. Зокрема, збільшення кількості лобістів зумовило зростання труднощів встановлення безпосереднього контакту з посадовцями для багатьох зацікавлених груп. Крім того, аргументом на користь залучення широкої громадськості до здійснення лобістського впливу стало те, що надання певним інтересам загальносуспільного значення змусить владні структури більше рахуватися з вимогами лобістів [6, с. 68].

До найпоширеніших методів непрямого лобізму дослідники відносять, зокрема, **організацію лобістами інформаційних кампаній в медіа для привернення суспільної уваги до певних проблем**. При цьому останні подаються у вигляді, що потрібний зацікавленим групам. Даний метод є коштовним, проте медіа, особливо електронні, є потужним важелем формування громадської думки, що є необхідною умовою успішного лобізму. Його суб'єкти широко співпрацюють з медіа, оскільки через них можна надати питанням, що обговорюються в органах публічної влади, суспільної значущості. Ефективним є розміщення матеріалів у інформаційних агенціях. По-перше, це дозволяє дещо зекономити кошти. По-друге, після такого розміщення відомостей, навіть якщо вони не перевірені, більшість медіа поширює їх у статтях та репортажах [3; 6, с. 68; 12, с. 159]. Ст. 7 Закону про лобіювання включає відповідний метод до арсеналу лобістів, а саме, організацію проведення інформаційних кампаній, а також розповсюдження реклами, пропозицій, програмних і позиційних документів тощо, в тому числі з використанням медіа [17].

Дієвим методом вважається **проведення масових соціологічних досліджень, експертних опитувань, наукових досліджень та експертиз із наступним широким оприлюдненням їх результатів**. Даний метод відображений в Законі про лобіювання у формі підготовки та розповсюдження результатів соціологічних та інших досліджень щодо питань, пов'язаних з предметом лобіювання, у тому числі з використанням медіа або мережі Інтернет [17]. Метод передбачає обов'язковий акцент на наявності суспільних проблем, що вимагають державного втручання. Нерідко дослідження є "замовними", хоча завжди наголошується на їх неупередженості й компетентності. Як різновид методу можна також розглядати громадську експертизу нормативно-правових актів та їх проєктів, результати якої публічно висвітлюють необхідність удосконалення положень цих документів у потрібному для лобістів напрямі [3; 6, с. 69]. В Україні громадська експертиза передбачена за деякими напрямами, наприклад,

антикорупційним. Ст. 44 Закону України "Про правотворчу діяльність" встановлює також можливість проведення незалежної експертизи проектів нормативно-правових актів експертними організаціями з числа наукових, освітніх, міжнародних та інших організацій відповідного профілю, експертами з числа вчених і фахівців [18].

Нерідко суб'єкти лобізму використовують метод залучення значного числа пересічних громадян до масштабного тиску на владні інституції, що передбачає *організацію масових публічних акцій з певними вимогами до органів публічної влади*. Такі акції можуть мати різноманітні форми, такі як мітинги, страйки, пікети, марші протесту тощо, а вимоги стосуються прийняття (скасування) певних рішень органів публічної влади або реагування останніх на певні суспільні проблеми. В Україні загальним підґрунтям реалізації даного методу є конституційні права громадян проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, а також страйки [8]. В ст. 7 Закону про лобіювання одним з його методів визначено організацію проведення публічних заходів, інших заходів, не заборонених законом. Зазвичай лобісти намагаються надати публічним акціям вигляду спонтанної народної ініціативи. В подальшому лобістська кампанія будується на обґрунтуванні необхідності дій лобістів, які представляють себе виразниками суспільних інтересів. У США поширеним різновидом описаного методу є public advocacy campaigns – громадські акції, спрямовані на представництво й захист інтересів певної соціальної групи, що організовуються активістськими громадськими організаціями на зразок Грінпіс, Асоціації американських сімей та ін. [6, с. 66, 70; 11].

Іншим методом організації громадського тиску на органи публічної влади, до якого вдаються лобісти в зарубіжних країнах, є так званий *"лобізм на рівні коріння трави" (grassroots lobbying)*. Він полягає в організації акцій на підтримку або проти певних законопроектів, інших владних рішень, що передбачають масове подання громадянами, в тому числі авторитетними й впливовими, заяв, скарг, пропозицій, запитів, адресованих публічним

посадовим особам, через усі доступні канали комунікацій (поштові листи, електронні засоби зв'язку, телефонні дзвінки, особисті візити та ін.). В зв'язку з розвитком ІКТ основного значення набули інформаційні акції за допомогою електронних комунікацій, зокрема, електронних звернень і петицій [6, с. 69-71; 9, с. 80; 12, с. 162-165; 21].

У США grassroots-лобізм вважається особливо сильним інструментом тиску на владні структури, що зумовило його законодавче регулювання в багатьох штатах. Відповідне законодавство зобов'язує суб'єктів лобізму, які влаштовують grassroots-акції, реєструватися і періодично звітуватися про свою діяльність. Проте, вимоги до фінансової звітності grassroots-лобістів в одних штатах є мінімальними та обмежуються щорічним періодом, тоді як в інших штатах передбачають щоквартальні або, навіть, щомісячні звіти, в яких мають детально розкриватися витрати на лобіювання, джерела фінансових надходжень і суми внесків [23, с. 10-11].

Закон про лобіювання не згадує про grassroots-лобізм, хоча опосередковано дозволяє його, оскільки відносить до методів лобіювання інші методи, не заборонені Конституцією та законами України. Натомість, загальним підґрунтям тут виступає Закон України "Про звернення громадян", що визначає механізми реалізації відповідного конституційного права через подання громадянами пропозицій (зауважень), заяв (клопотань) і скарг, в тому числі електронних звернень та петицій [15].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження показало, що наведене в Законі про лобіювання розуміння відповідних методів доцільно скоригувати, визначивши їх як систематизовані способи виконання дій, які суб'єкти лобіювання мають право використовувати під час лобіювання. Сукупність методів лобіювання, встановлена в ст. 7 зазначеного закону, не включає низку важливих лобістських інструментів, що успішно використовуються в зарубіжних країнах. Можливості застосування частини з цих інструментів передбачені в інших статтях Закону про лобіювання та в інших законах. Проте, на наш

погляд, необхідно законодавчо закріпити повний перелік основних методів лобіювання, використання яких має бути дозволеним для лобістів. Варто також упорядкувати методи лобіювання шляхом їх чіткого поділу за характером впливу на публічних посадових осіб. Отже, можна рекомендувати в ч. 2 ст. 7 Закону про лобіювання визначити наступний перелік методів лобістської діяльності:

1) методи прямого (безпосереднього) лобіювання:

- участь у засіданнях комітетів Верховної Ради України та урядових комітетів;

- підготовка проектів нормативно-правових актів та їх внесення на розгляд суб'єктів правотворчої ініціативи;

- надання інформаційних матеріалів об'єктам лобіювання та їх консультивання за допомогою будь-яких форм усних, письмових і електронних комунікацій;

- організація конференцій, конгресів, форумів, семінарів, круглих столів, відкритих дискусій та інших комунікативних заходів із запрошенням на них об'єктів лобіювання;

- участь у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, а також колегій міністерств, центральних органів виконавчої влади;

2) методи непрямого (опосередкованого) лобіювання:

- здійснення інформаційних кампаній в медіа з розміщенням пропагандистських, роз'яснювальних, аналітичних, рекомендаційних, позиційних та інших матеріалів;

- проведення масових соціологічних досліджень, експертних опитувань, наукових досліджень та експертиз, розповсюдження їх результатів;

- організація масових публічних заходів (зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо), не заборонених законом, а також страйків;

- організація масових кампаній у вигляді подання громадянами звернень до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, в тому числі електронних петицій.

Виходячи із запропонованого переліку, до першочергових напрямів розвитку законодавчого регулювання методів лобіювання в органах публічної влади доцільно також віднести:

- запровадження механізму реєстрації лобістів у Верховній Раді України, а також можливості та процедури їх участі в роботі урядових комітетів;

- спеціальне регулювання в Законі України "Про публічні консультації" консультацій органів публічної влади із суб'єктами лобіювання;

- встановлення в Законі України "Про правотворчу діяльність" механізму здійснення та врахування результатів громадської експертизи проектів нормативно-правових актів;

- унормування в Законі про лобіювання питань здійснення масових кампаній громадського тиску на органи публічної влади (grassroots-лобізму).

В подальшому, зважаючи на рівень розвитку інституту лобізму, можна розглянути питання про надання лобістам права ініціювати слухання в парламентських комітетах, а також про закріплення в Законі України "Про правотворчу діяльність" можливості для суб'єктів лобізму подавати проекти нормативно-правових актів, зокрема законопроекти, суб'єктам правотворчої діяльності за встановленою процедурою. Перспективним є також створення представницького консультативно-дорадчого органу при уряді на зразок Економічної, соціальної та екологічної ради Франції.

Подальші дослідження можуть спрямовуватися на деталізацію конкретних правових механізмів забезпечення реалізації методів лобіювання в умовах сучасної України.

Література

1. Базілевич Д., Нестерович В., Федоренко В. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку: наук.-інформ. вид. Київ: ФОП Москаленко О.М., 2015. 111 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
3. Газізов М.М. Інституціональна складова лобістської діяльності в умовах демократії. *Державне будівництво*. 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2015_2_13 (дата звернення: 10.04.2025).
4. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 50-62.
5. Дягілев О.В. Законодавство Канади стосовно лобістської діяльності: позитивний досвід та проблеми нормативного регулювання. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. № 1144. С. 10-14.
6. Дягілев О.В. Конституційно-правовий інститут лобізму: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. Харків: Майдан, 2011. 252 с.
7. Коваль Н.В. Необхідність впровадження інституту цивілізованого лобізму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 19. С. 170-175.
8. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
9. Кривошеїн В.В. Інститут лобізму в країнах Заходу: етапи становлення та соціальні механізми впровадження. *Грані*. 2012. № 11. С. 77-81.
10. Кушніренко О.Г., Дягілев О.В. Політико-правовий інститут лобізму: досвід нормативного регулювання країн Євросоюзу та шляхи легалізації в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 19. С. 46-56.

11. Недюха М., Федорін М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу. *Віче*. 2010. № 3. С. 22-25.

12. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2010. 752 с.

13. Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 599 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2009-п#Text> (дата звернення: 20.04.2025).

14. Про затвердження Правил етичної поведінки суб'єктів лобіювання: постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2024 р. № 1128 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2024-п#Text> (дата звернення: 12.04.2025).

15. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 11.04.2025).

16. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18/#Text> (дата звернення: 5.04.2025).

17. Про лобіювання: Закон України від 23 лютого 2024 р. № 3606-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-IX#Text> (дата звернення: 20.04.2025).

18. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 8.04.2025).

19. Про публічні консультації: Закон України від 20 червня 2024 р. № 3841-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

20. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення: 11.04.2025).

21. Самофалов В. Лобізм у США: досвід для України. *Зовнішні справи*. 2012. № 4. С. 26-29.

22. Стельмах А.В. Розвиток інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.05. Харків, 2021. 213 с.

23. Milyo J. Moving down the grassroots: how grassroots lobbying disclosure suppresses political participation. Arlington: Institute for Justice, 2020. 26 p. URL: <https://www.ifs.org/research/milyo2010grassrootslobbying-pdf/> (дата звернення: 20.04.2025).

References

1. Bazilevych, D., Nesterovych, V. and Fedorenko, V. (2015), *Instytut lobiiuvannia v Ukraini ta za kordonom: pokhodzhennia, problemy, perspektyvy rozvytku: nauk.-inform. vyd.* [Lobbying institute in Ukraine and abroad: origin, problems, prospects of development: scientific-informational publication], FOP Moskalenko O.M., Kyiv, Ukraine.

2. Busel, V.T. (ed.) (2005), *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language], VTF "Perun", Kyiv; Irpin', Ukraine.

3. Hazizov, M.M. (2015), "Institutional component of lobbying activity in conditions of democracy", *Derzhavne budivnytstvo*, vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2015_2_13 (Accessed 10 April 2025).

4. Hanzhurov, Yu. (2005), "Parliamentary lobbying in context of political communication", *Politychnyj menedzhment*, vol. 4, pp. 50-62.

5. Diahiliev, O.V. (2014), "Canadian legislation concerning lobbying activity: positive experience and problems of normative regulation", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina*, vol. 1144, pp. 10-

14.

6. Diahiliev, O.V. (2011), *Konstytutsijno-pravovyj instytut lobizmu: vitczyznianyj ta zarubizhnyj dosvid: monohrafiia* [Constitutional-legal institute of lobbying: domestic and foreign experience: monograph], Majdan, Kharkiv, Ukraine.

7. Koval', N.V. (2014), "Necessity for introduction of civilized lobbying institute in Ukraine", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 19, pp. 170-175.

8. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), *The Constitution of Ukraine*, Adopted on five session of the Verkhovna Rada of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (Accessed 15 April 2025).

9. Kryvoshein, V.V. (2012), "Lobbying institute in West countries: stages of rising and social mechanisms of implementation", *Hrani*, vol. 11, pp. 77-81.

10. Kushnirenko, O.H. and Diahiliev, O.V. (2010), "Politically-legal institute of lobbying: experience of normative regulation in EU countries and ways of legalization in Ukraine", *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*, issue 19, pp. 46-56.

11. Nediukha, M. and Fedorin, M. (2010), "Lobbying as socio-political phenomenon: essence and influence means", *Viche*, vol. 3, pp. 22-25.

12. Nesterovych, V.F. (2010), *Konstytutsijno-pravovi zasady instytutu lobiiuvannia: zarubizhnyj dosvid ta perspektyvy dlia Ukrainy: monohrafiia* [Constitutional-legal foundations of lobbying institute: foreign experience and prospects for Ukraine: monograph], RVV LDUVS im. E.O.Didorenka, Luhans'k, Ukraine.

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009), Resolution "Matters of consultative, advisory and other auxiliary bodies created by Cabinet of Ministers of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2009-п#Text> (Accessed 20 April 2025).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution "On approval the Rules of ethical conduct for lobbying subjects", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2024-п#Text> (Accessed 12 April 2025).

15. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "On citizens' appeals", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вп#Text> (Accessed 11 April 2025).

16. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18/#Text> (Accessed 5 April 2025).

17. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine "On Lobbying", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-IX#Text> (Accessed 20 April 2025).

18. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine "On Legal-Making Activities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (Accessed 8 April 2025).

19. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine "On Public Consultations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> (Accessed 15 April 2025).

20. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On Central Executive Bodies", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (Accessed 11 April 2025).

21. Samofalov, V. (2012), "Lobbying in the USA: experience for Ukraine", *Zovnishni spravny*, vol. 4, pp. 26-29.

22. Stel'makh, A.V. (2021), "Development of lobbying institute as a ground of providing for state security of Ukraine", Ph.D. Thesis, Public administration in the field of public safety and protection of a public order, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.

23. Milyo, J. (2020), *Moving down the grassroots: how grassroots lobbying disclosure suppresses political participation*, Institute for Justice, Arlington, USA, available at: <https://www.ifs.org/research/milyo2010grassrootslobbying-pdf/> (Accessed 20 April 2025).

Стаття надійшла до редакції 30.04.2025 р.